

Prima instanță: Curtea de Apel Chișinău (jud. D. Manole)

DECIZIE

22 aprilie 2016

mun. Chișinău

Colegiul civil, comercial și de contencios administrativ
lărgit al Curții Supreme de Justiție

în componența:

Președintele ședinței

Judecători:

Tatiana Vieru

Valentina Clevadî

Tamara Chișca-Doneva

Iurie Bejenaru

Oleg Sternioală

examinînd recursul declarat de Comisia Electorală Centrală împotriva hotărîrii din 14 aprilie 2016 a Curții de Apel Chișinău,

adoptată în pricina civilă la cererea de chemare în judecată depusă, în procedura contenciosului administrativ, de Grupul de inițiativă pentru desfășurarea referendumului republican constituțional împotriva Comisiei Electorale Centrale privind anularea hotărîrii nr. 4608 din 30 martie 2016 a Comisiei Electorale Centrale „Cu privire la rezultatele verificării listelor de subscripție prezentate de grupul de inițiativă pentru desfășurarea referendumului republican constituțional”, obligarea Comisiei Electorale Centrale să adopte o hotărâre cu privire la inițierea referendumului republican constituțional,

c o n s t a t ă :

La data de 04 aprilie 2016, Grupul de inițiativă pentru desfășurarea referendumului republican constituțional s-a adresat cu o cerere de chemare în judecată împotriva Comisiei Electorale Centrale solicitînd anularea hotărîrii nr. 4608 din 30 martie 2016 a Comisiei Electorale Centrale „Cu privire la rezultatele verificării listelor de subscripție prezentate de grupul de inițiativă pentru desfășurarea referendumului republican constituțional”, obligarea Comisiei Electorale Centrale să adopte o hotărâre cu privire la inițierea referendumului republican constituțional.

În motivarea acțiunii, reclamantul a invocat că prin hotărîrea nr. 4316 din 20 noiembrie 2015 a Comisiei Electorale Centrale a fost înregistrat grupul de inițiativă, în număr de 775 persoane cu drept de vot, pentru colectarea semnăturilor

susținătorilor referendumului republican de modificare și completare a Constituției Republicii Moldova.

Conform pct. 2 al hotărîrii, Comisia Electorală Centrală a stabilit termenul de 3 luni pentru colectarea semnăturilor, începînd cu data semnării actului de predare-recepționare a legitimațiilor membrilor grupului de inițiativă și a listelor de subscripție. Actul de predare-recepționare a legitimațiilor membrilor grupului de inițiativă și a primelor liste de subscripție către grupul de inițiativă, a fost semnat la data de 14 decembrie 2015.

Menționează că, grupului de inițiativă i-au fost eliberate 4 tipuri de formulare ale listelor de subscripție, fiecare tip conținînd o întrebare din cele patru preconizate a fi supuse referendumului republican constituțional, cu un tiraj total de 100000 fiecare, cîte 25000 file pentru fiecare tip de liste.

Afirmă că, la data de 14 martie 2016, grupul de inițiativă a prezentat Comisiei Electorale Centrale listele de subscripție și patru procese-verbale din 14 martie 2016 cu privire la totalizarea colectării semnăturilor de către membrii grupului de inițiativă, corespunzător celor patru întrebări preconizate a fi supuse referendumului republican constituțional, după cum urmează: - listele de subscripție ce conțin întrebarea: „Sunteți pentru modificarea art. 60 alin. (2) al Constituției în vederea reducerii numărului deputaților, prin substituirea cifrei 101 cu cifra 71?” au întrunit un număr de 11454 file cu 406645 semnături ale susținătorilor referendumului; - listele de subscripție ce conțin întrebarea: „Sînteți pentru excluderea alineatului (3) al art. 70 din Constituție, care stipulează că deputatul nu poate fi reținut, arestat, percheziționat, cu excepția cazurilor de infracțiune flagrantă sau trimis în judecată fără încuviințarea Parlamentului, după ascultarea sa?” au întrunit un număr de 11433 file cu 406317 semnături ale susținătorilor referendumului; - listele de subscripție ce conțin întrebarea: „Sînteți pentru modificarea și completarea art. 78 din Constituție în vederea alegerii Președintelui Republicii Moldova prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat?” au întrunit un număr de 11454 file cu 404795 semnături ale susținătorilor referendumului; - listele de subscripție ce conțin întrebarea: „Sînteți pentru expunerea articolului 89 din Constituție într-o nouă redacție, care să prevadă că, în cazul săvîrșirii de către Președintele Republicii Moldova a unor fapte prin care se încalcă Constituția, Parlamentul poate aproba inițiativa a cel puțin o treime din deputați, de suspendare din funcție, cu organizarea în cel mult 70 de zile a unui referendum privind demiterea Președintelui?” au întrunit un număr de 11423 file cu 406502 semnături ale susținătorilor referendumului.

Declară că, în rezultatul verificării listelor de subscripție și al conformității datelor indicate în procesele-verbale de totalizare prezentate de grupul de inițiativă, Comisia Electorală Centrală, la data de 30 martie 2016 a adoptat Hotărîrea nr. 4608 „Cu privire la rezultatele verificării listelor de subscripție prezentate de grupul de inițiativă pentru desfășurarea referendumului republican constituțional”, prin care a fost respinsă propunerea de efectuare a referendumului republican pentru revizuirea Constituției Republicii Moldova și a anulat înregistrarea grupului de inițiativă pentru desfășurarea referendumului republican constituțional.

Consideră reclamantul hotărîrea nr.4608 din 30 martie 2016 a Comisiei Electorale Centrale ilegală în fond, bazată pe o interpretare cu rea credință, precum și emisă cu aplicarea eronată a prevederilor legii materiale și care contravine flagrant prevederilor art. art. 2, 4, 5, 38 și 75 ale Constituției Republicii Moldova.

Remarcă că, referendumul este un instrument al democrației directe, prin intermediul căruia cetățenii își exprimă opinia și adoptă o decizie în mod direct. Principala caracteristică a referendumului rezidă în funcția sa de legitimare a puterii, voința populară validând actele supuse votului. Prin referendum se atenuază distanța dintre guvernanți și guvernați, completându-se în mod democratic raporturile care rezultă în urma alegerilor. Referendumul reprezintă un mijloc de manifestare a voinței populare, precum și a rolului cetățeanului în politică, în cadrul circumscris sferei dezbaterii publice. Referendumul oferă poporului și posibilitatea de a controla puterea și modul de exercitare a acesteia, precum și posibilitatea de a media probleme extrem de importante de natură politică.

Opinează că, Comisia Electorală Centrală, ignorînd faptul că numărul minim de persoane care sunt în drept să inițieze revizuirea este limitat la 200000 persoane, neîntemeiat indică în motivarea soluției de respingere necesitatea de a fi prezentate cel puțin 360000 semnături valabile, ceea ce în opinia sa, constituie o interpretare cu rea credință a prevederilor constituționale de către Comisia Electorală Centrală, în pofida faptului că în textul Constituției nu se regăsește cifra de 360000 de semnături, ci 200000 semnături.

Notează că, Comisia Electorală Centrală interpretează propoziția a doua din art. 141 alin.(1) lit.a) al Constituției Republicii Moldova, la organizarea administrativ teritorială a Republicii Moldova la situația actuală, când unitățile administrative de nivelul doi sunt considerate raioanele și municipiile, pe când această reglementare a fost inclusă prin Legea cu privire la modificarea și completarea Constituției Republicii Moldova, nr. 1115- XIV din 05 iulie 2000, publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.88-90/661 din 28 iulie 2000, cînd textul „raioane și municipii” s-a substituit cu textul „unitățile administrativ-teritoriale de nivelul doi”, iar cifrele „5000” s-au substituit cu cifrele „20000”. Or, la acel moment, rezultînd din prevederile Legii privind organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova nr. 191-XIV din 12 noiembrie 1998, teritoriul Republicii Moldova era organizat, sub aspect administrativ, în județe, orașe și sate, iar modificările introduse presupunea ca numărul de 200000 de semnături să fie acumulat din cel puțin jumătate din județele țării.

În opinia reclamantului, obligațiunea acumulării a 200000 de semnături din jumătate din unitățile administrativ teritoriale de nivelul doi se referea la județe și odată ce după revenirea la organizarea administrativ- teritorială la raioane această prevedere a rămas fără modificare, ea rămîne valabilă pînă în ziua de azi, și prin urmare, grupul de inițiativă avea obligațiunea de acumulare a 200000 de semnături din jumătate din fostele județe – obligațiune ce a fost îndeplinită.

Precizează că, legalitatea hotărîrii Comisiei Electorale Centrale urmează a fi analizată și prin prisma recomandărilor elaborate în Liniile directoare ale Comisiei de la Veneția - Codul de bune practici în materie de referendum, care reprezintă

reguli cu valoare de principiu și care constituie premisele necesare exercițiului oricărei democrații constituționale. Însă, în contradicție cu aceste recomandări, în opinia sa, Comisia Electorală Centrală impune prezentarea unui număr de semnături cu mult mai mare decât minimul necesar, ignorând că este vorba despre o inițiere a procedurii de referendum și nicidecum referendumul în sine.

Indică că, analizând la nivel practic mențiunile Comisiei Electorale Centrale, se observă că în unele raioane, de exemplu Basarabeasca, care are înregistrați 24313 persoane în Registrul de stat al alegătorilor, urmau să fie colectate 20000 de semnături pentru inițierea referendumului, adică circa 83% din alegători, în condițiile în care pentru validarea rezultatelor referendumului este suficient dacă „pentru” au votat cel puțin jumătate din numărul total al persoanelor înscrise în listele electorale, adică 12157 persoane. Situația enunțată este caracteristică majorității raioanelor. Comisia Electorală Centrală consideră că pentru inițierea referendumului constituțional urmează să fie prezentate mai multe semnături decât legea stabilește pentru validarea rezultatelor lui, ceea ce este un abuz și o încălcare gravă a drepturilor constituționale ale persoanelor de a iniția un atare referendum.

Consideră că, Comisia Electorală Centrală arbitrar i-a impus grupului de inițiativă o restricție neprevăzută de lege care este una arbitrară și ilegală, iar ca efect, această restricție vădit încalcă suveranitatea poporului Republicii Moldova și face imposibilă inițierea referendumurilor, prezentând un derapaj anti-democratic și creînd un precedent, care încalcă grav drepturile constituționale ale mai mult de 400000 de cetățeni ai Republicii Moldova.

Prin hotărîrea din 14 aprilie 2016 a Curții de Apel Chișinău s-a anulat hotărîrea nr. 4608 din 30 martie 2016 a Comisiei Electorale Centrale „cu privire la rezultatele verificării listelor de subscripție prezentate de grupul de inițiativă pentru desfășurarea referendumului republican constituțional”; s-a obligat Comisia Electorală Centrală să adopte o hotărîre cu privire la inițierea referendumului republican constituțional pentru revizuirea Constituției Republicii Moldova.

La data de 15 aprilie 2016, Comisia Electorală Centrală a declarat recurs împotriva hotărîrii din 14 aprilie 2016 a Curții de Apel Chișinău, solicitînd casarea acesteia, cu pronunțarea unei noi hotărîri de respingere a acțiunii.

În motivarea recursului s-a invocat că hotărîrea contestată a fost adoptată cu aplicarea și interpretarea eronată a normelor de drept material, precum și cu nerespectarea normelor de drept procedural.

Afirmă că, rezultînd din prevederile art. 26 alin. (1) al Legii contenciosului administrativ, temei pentru anularea unui act administrativ reprezintă emiterea acestuia contrar prevederilor legale, emiterea cu încălcarea competenței sau emiterea cu încălcarea procedurii stabilite.

Menționează că, competența Comisiei Electorale Centrale de a adopta hotărîri este stabilită în art. 18 alin. (2) Cod electoral, iar competența Comisiei Electorale Centrale de a adopta hotărîrea privind respingerea propunerii de a efectua referendumul republican și anularea înregistrării grupului de inițiativă, în cazul în care nu a fost prezentat numărul necesar de semnături, este prevăzută în art. 157 alin. (3) Cod electoral.

Susține că, din procesul-verbal al ședinței Comisiei Electorale Centrale din 30 martie 2016 se profilează că, hotărîrea contestată a fost aprobată cu 6 voturi „pro”, ceea ce constituie votul majorității membrilor cu drept de vot deliberativ.

Consideră că, actul contestat a fost emis de către Comisia Electorală Centrală în limita competenței instituționale și conform procedurii stabilite din norma legală.

Opinează că, hotărîrea privind obligarea Comisiei Electorale Centrale să adopte o hotărîre cu privire la inițierea referendumului republican constituțional pentru revizuirea Constituției Republicii Moldova este abuzivă, adoptată cu depășirea competenței materiale a instanței de contencios administrativ - cu încălcarea prevederilor art. 25 alin. (1) lit. b) al Legii contenciosului administrativ nr. 793 din 10 februarie 2000, conform căroră instanța poate admite acțiunea și anulează, în tot sau în parte, actul administrativ sau obligă pîrîtul să emită actul administrativ cerut de reclamant ori să elibereze un certificat, o adeverință sau oricare alt înscris, ori să înlăture încălcările pe care le-a comis.

Declară că, în contextul normei precitate, este admisă aplicarea de instanță doar a unei soluții în privința actului contestat, însă, instanța de fond, prin hotărîrea sa din 14 aprilie 2016, a dispus cumulativ și anularea hotărîrii Comisiei Electorale Centrale și obligarea unui organ colegial să adopte un act care să conțină o soluție prestabilită de instanță pînă la dezbaterea proiectului în ședința Comisiei Electorale Centrale.

Precizează că, Comisia Electorală Centrală este un organ colegial și deciziile Comisiei Electorale Centrale sînt adoptate cu votul majorității membrilor, iar impunerea unei anumite soluții contravine principiilor colegialității, independenței și intimei convingeri a fiecărui membru.

Invocă că, instanța de fond a aplicat eronat prevederile art. 68 alin. (6) din Codul electoral în detrimentul prevederilor art. 434 din Codul de procedură civilă și a stabilit un termen de 3 zile din momentul pronunțării de atacare cu recurs a hotărîrii respective, în loc de termenul de 2 luni de la data comunicării hotărîrii sau deciziei integrale, deoarece acțiunea depusă de intimat nu este o contestație în sensul art. 65 Cod electoral, ci o acțiune cu privire la anularea actului administrativ ce se examinează conform rigorilor Codului de procedură civilă și ale Legii contenciosului administrativ.

La data de 15 aprilie 2016 Comisia Electorală Centrală a declarat recurs suplimentar împotriva hotărîrii din 14 aprilie 2016 a Curții de Apel Chișinău, concretizînd că atît la examinarea cauzei, cît și la adoptarea hotărîrii, instanța de fond eronat a aplicat norme procedurale aplicabile examinării contestațiilor electorale în perioada electorală.

Menționează că, instanța de fond s-a bazat eronat pe prevederile art. art. 65-67 din Codul electoral, care se referă la procedurile de examinare a contestațiilor în perioada electorală de către organele electorale și instanțele de judecată.

Susține că, cererea de chemare în judecată depusă de intimat, nu reprezintă o contestație în sensul prevederilor art. 65 din Codul electoral, deoarece, în speță, Comisia Electorală Centrală și grupul de inițiativă, ca subiect al contestării hotărîrii adoptate nu se află în perioadă electorală. Or, conform art. 1 din Codul electoral,

noțiunea de perioadă electorală reprezintă perioadă de timp cuprinsă între ziua aducerii la cunoștință publică a datei alegerilor și ziua în care rezultatele finale ale alegerilor sînt confirmate de către organele competente. Respectiv, înregistrarea de către Comisia Electorală Centrală a grupului de inițiativă nu presupune declanșarea perioadei electorale, conform normei citate. Doar după adoptarea hotărîrii de stabilire a datei referendumului republican constituțional și aducerea la cunoștință publică a acestei date va fi dat startul perioadei electorale pentru scrutinul respectiv și această perioadă se va sfârși în ziua în care vor fi confirmate sau infirmate rezultatele referendumului de către autoritatea competentă în condițiile Codului electoral. Deci, doar în interiorul acestei perioade instanța de fond urma să examineze cererea de chemare în judecată conform prevederilor art. 65-68 din Codul electoral și să stabilească în hotărîrea sa termenul de declarare a recursului de 3 zile de la pronunțarea hotărîrii. Condițiile de aplicare a normelor citate sînt expuse și în hotărîrea nr. 2 din 15 noiembrie 2010 a Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la aplicarea de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale legislației electorale, în speță pct. pct. 10, 12 ale respectivei hotărîri.

Constată că, prin acțiunile sale, instanța de fond a încălcat principiul unui proces echitabil bazat pe normele procedurale aplicabile speței.

Reiterează că, hotărîrea Comisiei Electorale Centrale nr. 4608 din 30 martie 2016 ”cu privire la rezultatele verificării listelor de subscripție prezentate de grupul de inițiativă pentru desfășurarea referendumului republican constituțional” s-a emis în baza prevederilor art. 141 alin. (1) lit. a) din Constituția Republicii Moldova, a deciziei Curții Constituționale din 18 iulie 2008 asupra sesizării privind interpretarea lit. a) alin. (1) art. 141 din Constituție, a hotărîrii Curții Constituționale nr. 7 din 4 martie 2016 privind controlul constituționalității unor prevederi ale Legii nr. 1115-XIV din 5 iulie 2000 cu privire la modificarea și completarea Constituției Republicii Moldova (modul de alegere a Președintelui), a hotărîrii Curții Constituționale nr. 8 din 16 martie 2016 privind validarea mandatelor de deputat în Parlamentul Republicii Moldova, art. art. 18, 42-43, 144 alin. (1) lit. a), 154 - 156 și 157 alin. (2) și (3) din Codul electoral nr. 1381-XIII din 21 noiembrie 1997.

Astfel, precizează că, conform prevederilor art. 141 alin. (1) lit. a) din Constituția Republicii Moldova, revizuirea Constituției poate fi inițiată de un număr de cel puțin 200000 de cetățeni ai Republicii Moldova cu drept de vot. Cetățeni care inițiază revizuirea Constituției trebuie să provină din cel puțin jumătate din unitățile administrativ-teritoriale de nivelul doi, iar în fiecare din ele trebuie să fie înregistrate cel puțin 20000 de semnături în sprijinul acestei inițiative.

Pornind de la aceste reglementări constituționale, pentru inițierea unui referendum de revizuire a Constituției este necesară întrunirea a două condiții esențiale indispensabile (cumulative) și anume: trebuie să întrunească un număr de cel puțin 200000 de cetățeni ai Republicii Moldova cu drept de vot care sprijină inițiativa de revizuire prin aplicarea semnăturii într-o listă de subscripție și acești cetățeni trebuie să provină din cel puțin jumătate din unitățile administrativ-teritoriale de nivelul doi, iar în fiecare din ele trebuie să fie înregistrate cel puțin 20000 de semnături în sprijinul acestei inițiative. Obligativitatea respectării tuturor

condițiilor de inițiere a revizuirii Constituției a fost subliniată și de Curtea Constituțională în Avizul nr. 2 din 10 noiembrie 2015 asupra inițiativei civice de revizuire a articolelor 60, 70, 78 și 89 din Constituția Republicii Moldova prin referendum republican. Astfel, Curtea Constituțională în pct. 18 al Avizului a precizat că în cazul referendumului constituțional decizional este necesară întrunirea cumulativă a condițiilor de validitate inerente revizuirii Constituției și a celor de validare a referendumului, iar la pct. 7 al Avizului a menționat și prevederile relevante ce urmează a fi respectate cumulativ.

Precizează că, în argumentarea poziției sale, în partea motivată a hotărârii, Comisia Electorală Centrală a reținut și constatările Curții Constituționale expuse în decizia din 18 iulie 2008 asupra sesizării pentru interpretarea lit. (a) alin. (1) art. 141 din Constituție, prin care Curtea a relevat lipsa în aceste prevederi a ambiguităților, impreciziilor sau neclarităților, voința legiuitorului fiind expresă, iar problema abordată în sesizarea depusă la Curte, care este identică cu declarațiile reclamantului, este de competența legislativului, necesitând a fi soluționată prin modificarea normei constituționale. Poziția Curții a fost reconfirmată și prin corespondența Curții Constituționale, înregistrată sub nr. PCC-01/35b 284 din 1 octombrie 2015, la sesizarea problemei de unii deputați în Parlament.

Consideră că, instanța de fond, prin adoptarea hotărârii din 14 aprilie 2016, și-a depășit atribuțiile sale instituționale, încălcând prevederile art. 43 alin. (1) și art. 44 alin. (1) din Legea nr. 780/2001, conform cărora Constituția și legile constituționale sînt interpretate prin hotărâri adoptate de Curtea Constituțională cu votul a cel puțin 4 judecători. În atare situații, instanța de fond, în cazul în care constată că norma de drept ce urmează a fi aplicată sau care a fost deja aplicată este în contradicție cu prevederile Constituției Republicii Moldova, urma să formuleze, conform prevederilor art. 12¹ din Codul de procedură civilă, o sesizare Curții Constituționale pe care o transmite prin intermediul Curții Supreme de Justiție.

Specifică că, în opinia instanței de fond, Comisia trebuia să nu aplice prevederile în vigoare ale Legii nr. nr. 764-XV din 27 decembrie 2001 privind organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova, dar cele ale Legii nr. 191 din 12 noiembrie 1998 privind organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova, lege care a fost abrogată prin Legea nr. 764-XV din 27 decembrie 2001. Astfel, consideră eronată această abordare a instanței de fond, ce contravine prevederilor art. 46 alin. (1) din Legea nr. 780 /2001 privind actele legislative, prin care actul legislativ produce efecte numai în timpul cît este în vigoare și nu poate fi retroactiv sau ultraactiv. Deci, aplicarea Legii nr. 191/1998 în raporturile juridice apărute în prezent nu poate fi acceptată, deoarece este abrogată. Nici stabilirea sensului autentic și deplin al normei constituționale, după cum afirmă instanța de fond, nu poate fi efectuată nici de Comisia Electorală Centrală și nici de instanța de judecată sau de vreun organ de stat, altul decît Curtea Constituțională prin hotărârile sale sau Parlamentul Republicii Moldova prin modificarea normei constituționale conform procedurilor legale. La fel și instituirea echilibrului constituțional nu este de competența instanțelor de judecată.

Remarcă că, deși la pct. 69 din hotărîrea sa, instanța de fond face referire la decizia Curții Constituționale din 18 iulie 2008 asupra sesizării pentru interpretarea lit. a) alin. (1) art. 141 din Constituție, instanța nu a reținut integral constatările Curții Constituționale, omițînd constatări importante cum ar fi, lipsa în prevederile lit. a) alin. (1) art. 141 din Constituție a ambiguităților, impreciziilor sau neclarităților, voința legiuitorului fiind expresă, iar problema abordată fiind de competența legislativului, necesitînd a fi soluționată prin modificarea normei constituționale. Astfel, sesizarea nu a fost examinată în fond, deoarece necesitatea interpretării trebuie să fie confirmată prin esența problemei de drept rezultată din caracterul neuniform al dispozițiilor constituționale. Deci, Curtea nu a stabilit careva ambiguități, imprecizii sau neclarități ale normei constituționale precitate, iar Comisia Electorală Centrală a aplicat-o fără echivoc. Aplicarea prin analogie a normelor de drept, descrisă de către instanța de fond la pct. 80 al hotărîrii sale, contravine prevederilor art. 12 alin. (3) din Codul de procedură civilă, potrivit cărora instanța judecătorească aplică norma de drept care reglementează raporturi similare (analogia legii), iar în lipsa unei astfel de norme, se conduce de principiile de drept și de sensul legislației în vigoare (analogia dreptului). În hotărîrea sa instanța de fond, în raporturile din speță, aplică o lege abrogată, pe cînd analogia legii sau analogia dreptului presupune aplicarea normelor/principiilor în vigoare la momentul apariției raporturilor.

Notează că, instanța de fond și-a depășit competența materială prin încălcarea prevederilor art. 25 alin. (1) lit. b) din Legea contenciosului administrativ nr. 793 din 10 februarie 2000, conform cărora instanța poate admite acțiunea și anulează, în tot sau în parte, actul administrativ sau obligă pîrîtul să emită actul administrativ cerut de reclamant ori să elibereze un certificat, o adeverință sau oricare alt înscris, ori să înlătore încălcările pe care le-a comis. Deși norma citată prevede aplicarea de instanță doar a unei soluții în privința actului contestat, instanța de fond, prin hotărîrea sa din 14 aprilie 2016, a dispus cumulativ atît anularea hotărîrii Comisiei Electorale Centrale, cît și obligarea unui organ colegial să adopte un act care să conțină o soluție prestabilită de instanță pînă la dezbaterile proiectului în ședința Comisiei Electorale Centrale.

Opinează că, hotărîrea instanței de fond urma să se bazeze pe prevederile constituționale menționate și ale actelor emise de Curtea Constituțională, fără a interpreta normele Constituției după convingerile sale proprii.

La data de 22 aprilie 2016 Grupul de inițiativă pentru desfășurarea referendumului republican constituțional a depus referință la recursul declarat de Comisia Electorală Centrală solicitînd respingerea acestuia.

Conform art. 68 alin. (6) Cod electoral, împotriva hotărîrii instanței de judecată poate fi depus un recurs în termen de 3 zile de la pronunțare.

Curtea de Apel Chișinău a adoptat hotărîrea contestată la data de 14 aprilie 2016, iar Comisia Electorală Centrală a declarat recurs la data de 15 aprilie 2016, ceea ce denotă că recursul este declarat în termen.

Conform art. 68 alin. (7) Cod electoral, recursul se examinează în termen de 3 zile de la primirea dosarului în cauză.

La Curtea Supremă de Justiție, dosarul a parvenit la data de 19.04.2016 și a fost repartizat aleatoriu pentru judecare la data de 19.04.2016, orele 15.40.

În conformitate cu art.110 Cod de procedură civilă, termen de procedură este intervalul, stabilit de lege sau de judecată (judecător), în interiorul căruia instanța (judecătorul), participanții la proces și alte persoane legate de activitatea instanței trebuie să îndeplinească anumite acte de procedură ori să încheie un ansamblu de acte.

În conformitate cu art.111 Cod de procedură civilă, actele de procedură se efectuează în termenul prevăzut de lege. În cazul în care nu este stabilit prin lege, termenul de procedură se fixează de către instanța judecătorească. Termenul de procedură se instituie prin indicarea unei date calendaristice, datei comunicării actului de procedură, a unei perioade sau prin referire la un eveniment viitor și cert că se va produce. În ultimul caz, actul de procedură poate fi efectuat în decursul întregii perioade. Termenul de procedură stabilit în ani, luni sau zile începe să curgă în ziua imediat următoare datei calendaristice stabilite, datei comunicării actului de procedură sau producerii evenimentului ori momentului care a condiționat începutul lui.

Astfel, termenul de 3(trei) zile, stipulat în art.68 alin. (7) Cod electoral, în conformitate cu art.art.110-111 Cod de procedură civilă, a început să curgă din data de 20.04.2016 și judecarea recursului la data de 22.04.2016 se încadrează perfect în limitele legale.

În conformitate cu art. 444 Cod de procedură civilă, recursul se examinează fără înștiințarea participanților la proces.

Verificând legalitatea actului contestat prin prisma argumentelor invocate în cererea de recurs în raport cu normele de drept material și procedural aplicabile speței date, Colegiul civil, comercial și de contencios administrativ lărgit al Curții Supreme de Justiție va admite recursul și va casa hotărârea instanței de fond cu pronunțarea unei noi hotărâri de respingere a acțiunii, din următoarele considerente.

În conformitate cu art.445 alin.(1) lit. b) Cod de procedură civilă, instanța, după ce judecă recursul, este în drept să admită recursul și să caseze integral sau parțial decizia instanței de apel și hotărârea primei instanțe, pronunțând o nouă hotărâre.

Conform art.68 alin. (6) Cod electoral, împotriva hotărârii instanței de judecată poate fi depus un recurs în termen de 3 zile de la pronunțare.

Colegiul respinge argumentul invocat în recurs precum că instanța de fond incorect a stabilit termenul de atac pentru hotărârea pronunțată, astfel limitând termenul de contestare, deoarece prevederile conținute în Codul Electoral expres stipulează termenul de 3 zile în care poate fi declarat recurs, care a și fost indicat în hotărârea contestată.

Este de menționat că alte prevederi legale privind termenul de contestare a hotărârii adoptate de către instanța de fond nu se conțin în Codul Electoral, decât cele din Capitolul 12, „PROCEDURILE JUDICIARE” (art.art.65-68 Cod Electoral) și respectiv, Colegiul remarcă că instanța de fond corect a indicat în hotărârea pronunțată termenul și calea de atac.

Mai mult ca atât, argumentul invocat nu se referă la fondul litigiului și nu poate afecta soluția adoptată, în timp ce recurentul s-a conformat indicațiilor instanței de fond și a contestat hotărîrea a doua zi după adoptarea acesteia, încadrîndu-se în termenul de 3 zile.

La judecarea recursului, Colegiul a determinat alte temeuri ce țin de fondul cauzei și anume: interpretarea eronată a normelor legale, aplicarea unei legi care nu urma a fi aplicată dat fiind abrogarea acesteia, depășirea limitelor împuternicirilor de către instanța de judecată prin faptul interpretării Constituției și obligării recurentului la adoptarea unui act anume, care au fost invocate de către recurent pentru anularea hotărîrii contestate.

În acest context, Colegiul, pornind de la temeiurile determinate, consideră hotărîrea adoptată de instanța de fond ca fiind ilegală, iar argumentele invocate în recurs substanțiale și capabile de a răsturna soluția adoptată.

Conform art.75 al Constituției Republicii Moldova, cele mai importante probleme ale societății și ale statului sînt supuse referendumului. Hotărîrile adoptate potrivit rezultatelor referendumului republican au putere juridică supremă.

Conform art.141 alin.(1) lit.a) al Constituției al Republicii Moldova, revizuirea Constituției poate fi inițiată de un număr de cel puțin 200000 de cetățeni ai Republicii Moldova cu drept de vot. Cetățeni care inițiază revizuirea Constituției trebuie să provină din cel puțin jumătate din unitățile administrativ-teritoriale de nivelul doi, iar în fiecare din ele trebuie să fie înregistrate cel puțin 20000 de semnături în sprijinul acestei inițiative.

Conform art.142 Cod electoral, referendumul republican se desfășoară în scopul exercitării puterii poporului și participării lui nemijlocite la conducerea și administrarea treburilor de stat. Referendumul republican se efectuează prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat, în conformitate cu Constituția și prevederile prezentului cod. Actele adoptate prin referendum republican au putere juridică după confirmarea lor de către Curtea Constituțională și sînt executorii pe întreg teritoriul Republicii Moldova.

Conform art.143 alin.(1), (2) Cod electoral, în funcție de natura juridică a problemelor supuse referendumului, referendumurile republicane pot fi constituționale, legislative și consultative. Referendumului constituțional sînt supuse propunerile privind revizuirea Constituției.

Conform art.144 Cod electoral, referendumul republican poate fi inițiat de: a) un număr de cel puțin 200000 de cetățeni ai Republicii Moldova cu drept de vot. În cazul referendumului constituțional, se aplică prevederile art.141 alin.(1) lit.a) din Constituție; b) un număr de cel puțin o treime din deputații în Parlament; c) Președintele Republicii Moldova; d) Guvern. Subiecții menționați la alin.(1) pot iniția orice tip de referendum prevăzut la art.143. În cazul în care referendumul este inițiat de subiecții prevăzuți la alin.(1) lit.a), la propunerea privind desfășurarea referendumului se anexează și listele de subscripție. Propunerea privind desfășurarea referendumului trebuie să includă problemele ce urmează să fie supuse referendumului, expuse clar, excluzîndu-se interpretarea lor ambiguă, precum și

scopul desfășurării, data preconizată pentru desfășurarea lui. Nu pot fi supuse referendumului probleme care se exclud reciproc.

Conform art.146 alin.(1) lit.a) Cod electoral, referendumului republican pot fi supuse problemele privind adoptarea Constituției Republicii Moldova și revizuirea Constituției Republicii Moldova.

Conform art.148 Cod electoral, inițierea referendumului pentru revizuirea Constituției se efectuează în condițiile art.141 din Constituție. Propunerea privind desfășurarea referendumului pentru revizuirea Constituției se prezintă Curții Constituționale, care este obligată să efectueze, în termen de 10 zile, controlul constituționalității problemelor ce urmează a fi supuse referendumului și să prezinte un aviz. După efectuarea de către Curtea Constituțională a controlului constituționalității problemelor ce urmează a fi supuse referendumului, propunerea privind desfășurarea referendumului, la care se anexează avizul Curții Constituționale, se prezintă spre examinare Parlamentului. Nu poate fi supusă referendumului revizuirea Constituției dacă va avea ca rezultat sugrumarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor sau a garanțiilor acestora. În cazul în care revizuirea unora și aceluiași prevederi ale Constituției este inițiată concomitent de Parlament și de cetățeni, examinarea propunerilor de revizuire pe cale parlamentară încetează.

Conform art.24 alin.(3) al Legii contenciosului administrativ nr.793 din 10 februarie 2000, la examinarea în instanța de contencios administrativ a cererii în anulare, sarcina probațiunii este pusă pe seama pârâtului, iar în materie de despăgubire, sarcina probațiunii revine ambelor părți.

Conform art.25 alin.(1) lit.a) al Legii contenciosului administrativ, judecând acțiunea, instanța de contencios administrativ adoptă una din următoarele hotărâri:

a) respinge acțiunea ca fiind nefondată sau depusă cu încălcarea termenului de prescripție.

În conformitate cu art.130 alin. (1)-(3) Codul de procedură civilă, instanța judecătorească apreciază probele după intima ei convingere, bazată pe cercetarea multiaspectuală, completă, nepărtinitoare și nemijlocită a tuturor probelor din dosar în ansamblul și interconexiunea lor, călăuzindu-se de lege. Nici un fel de probe nu au pentru instanța judecătorească o forță probantă prestabilită fără aprecierea lor. Fiecare probă se apreciază de instanță privitor la relevanța, admisibilitatea, veridicitatea ei, iar toate probele în ansamblu, privitor la legătura lor reciprocă și suficiența pentru soluționarea pricinii.

Din materialele pricinii rezultă că în baza procesului-verbal al adunării cetățenilor Republicii Moldova pentru inițierea referendumului republican constituțional și de constituire a grupului de inițiativă, datat cu 01 noiembrie 2015, s-a propus spre aprobare și în consecință s-a aprobat cu unanimitate de voturi chestiunea necesității inițierii referendumului republican constituțional în vederea reducerii numărului deputaților în Parlamentul Republicii Moldova, limitării imunității parlamentare și alegerii Președintelui Republicii Moldova de către întregul popor prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat, precum și

instituirea procedurii de suspendare de către Parlament și de demitere de către popor a Președintelui (f.d. 9-12).

Tot aici, este de menționat că întrebările formulate țin de completarea și modificarea art. art. 60 alin. (2), 70 alin. (3), 78, 89 ale Constituției Republicii Moldova (f.d. 12).

Procesul-verbal al ședinței din 01 noiembrie 2015 a grupului de inițiativă, care va colecta semnăturile susținătorilor referendumului republican constituțional, atestă că Andrei Năstase a fost ales ca președinte al grupului de inițiativă care va colecta semnăturile susținătorilor referendumului republican constituțional, Nicolae Gîrbu -vicepreședinte al grupului de inițiativă, Liviu Vovc – secretar și Dinu Plîngău- trezorier al grupului (f.d. 13-14).

În consecință, la data de 05 noiembrie 2015, Biroul executiv al grupului de inițiativă pentru desfășurarea referendumului republican constituțional de modificare și completare a Constituției Republicii Moldova a depus la Comisia Electorală Centrală o cerere de înregistrare a grupului de inițiativă, la care a anexat: procesul-verbal al adunării cetățenilor pentru inițierea referendumului republican constituțional; lista participanților înregistrați la adunarea cetățenilor; textul celor 4 întrebări care urmează a fi supuse la referendumul republican constituțional și proiectul de lege pentru modificarea și desfășurarea referendumului; lista membrilor grupului de inițiativă în număr de 932 persoane, autentificată de Primăria mun. Chișinău, precum și declarațiile acestor membri privind consimțământul lor de a participa la colectarea de semnături ale susținătorilor referendumului.

În acest sens, Comisia Electorală Centrală a sesizat la data de 06 noiembrie 2015 Curtea Constituțională întru avizarea inițiativei civice privind revizuirea art. art. 60 alin. (2), 70 alin. (3), 78 și 89 din Constituția Republicii Moldova, prin referendum republican.

Prin avizul Curții Constituționale din 10 noiembrie 2015 asupra inițiativei civice de revizuire a articolelor 60, 70, 78 și 89 din Constituția Republicii Moldova prin referendum republican (sesizarea nr. 45c/2015), s-a constatat:

1. Inițiativa de revizuire a articolelor 60 alin. (2), 70 alin. (3), 78 și 89 din Constituția Republicii Moldova, nu depășește limitele de revizuire a Constituției impuse de dispozițiile constituționale ale articolului 142 alin. (2).

2. Proiectul de lege constituțională privind revizuirea articolelor 60 alin. (2), 70 alin. (3), 78 și 89 din Constituția Republicii Moldova poate fi supus referendumului după cel puțin 6 luni de la data prezentării inițiativei de modificare a Constituției, cu respectarea considerentelor enunțate în partea descriptivă a avizului.

3. În vederea diferențierii opțiunii electoratului, chestiunile supuse referendumului urmează a fi formulate separat (rezumatul însoțit de textul corespondent din proiectul legii), conform obiectului de reglementare, inclusiv pe liste de subscripție și buletinele de vot distincte.

4. După adoptarea de către Comisia Electorală Centrală a hotărârii cu privire la inițierea referendumului, Parlamentul are obligația constituțională de a stabili

neîntârziat data și de a aloca mijloacele financiare necesare desfășurării referendumului republican, în condițiile legii.

5. În cazul inițiativei civice de revizuire a Constituției, termenul de 6 luni, în interiorul căruia proiectul de lege constituțională nu poate fi adoptat, include perioada de după înregistrarea la Comisia Electorală Centrală a grupului de inițiativă, colectarea semnăturilor și verificarea listelor de subscripție (f.d. 53- 61).

Prin hotărârea nr. 4316 din 20 noiembrie 2015 a Comisiei Electorale Centrale cu privire la cererea de înregistrare a grupului de inițiativă pentru desfășurarea referendumului republican constituțional s-a înregistrat grupul de inițiativă, în număr de 775 persoane, pentru colectarea semnăturilor susținătorilor referendumului republican legislativ constituțional de modificare și completare a Constituției Republicii Moldova (f.d.15-16).

Conform aceleiași hotărâri s-a stabilit termenul de trei luni, începând cu data semnării actului de predare-recepționare a legitimațiilor membrilor grupului de inițiativă înregistrat și a listelor de subscripție, pentru colectarea semnăturilor susținătorilor referendumului republican constituțional de modificare și completare a Constituției Republicii Moldova (f.d.15-16).

În acest sens, grupului de inițiativă i-au fost eliberate 4 tipuri de formulare ale listelor de subscripție, fiecare tip conținând o întrebare din cele 4 preconizate a fi supuse referendumului republican constituțional, cu un tiraj total de 100000 file, câte 25000 lei pentru fiecare tip de liste. Întregul tiraj a fost eliberat în trei tranșe.

Prin hotărârea nr. 4527 din 04 martie 2016, Comisia Electorală Centrală a instituit Comisia de recepționare, formată din 4 grupuri de lucru, cu sarcina de a recepționa un singur tip de liste de subscripție, care au și fost prezentate împreună cu patru procese-verbale privind totalizarea rezultatelor colectării semnăturilor la data de 14 martie 2016 de către grupul de inițiativă pentru desfășurarea referendumului republican constituțional.

Prin hotărârea nr. 4608 din 30 martie 2016 a Comisiei Electorale Centrale cu privire la rezultatele verificării listelor de subscripție prezentate de grupul de inițiativă pentru desfășurarea referendumului republican constituțional, cu șase voturi „pro”, un vot „contra” și o „abținere”, s-a respins propunerea de inițiere a referendumului republican pentru revizuirea Constituției Republicii Moldova și s-a anulat înregistrarea grupului de inițiativă pentru desfășurarea referendumului republican constituțional (f.d.17-21).

Colegiul reține că la data de 14 martie 2016, grupul de inițiativă a prezentat Comisiei Electorale Centrale listele de subscripție și procese-verbale cu privire la totalizarea colectării semnăturilor de către membrii grupului de inițiativă, conform celor patru întrebări preconizate a fi supuse referendumului republican constituțional.

Prin urmare, conform proceselor-verbale privind totalizarea rezultatelor colectării semnăturilor susținătorilor referendumului republican constituțional desfășurat în perioada 14 decembrie 2015-14 martie 2016, prezentate la Comisia Electorală Centrală la data de 14 martie 2016, împreună cu listele de subscripție, s-au stabilit următoarele circumstanțe:

- din procesul - verbal nr. 1 rezultă că au fost colectate următoarele semnături:
Briceni - 112 file - 3620 semnături; Ocnita - 89 file - 3310 semnături; Edineț - 49 -
file - 1578 semnături; Dondușeni - 151 file - 4638 semnături; Rîșcani - 144 file -
4568 semnături; Glodeni - 185 file - 6278 semnături; **Bălți - 650 file - 24254**
semnături; Fălești - 390 liste - 14166 semnături; Sîngerei - 392 file - 11721
semnături; Soroca - 444 file - 15616 semnături; Drochia - 318 liste - 10236
semnături; Florești - 424 file - 15450 semnături; **Orhei - 541 liste - 21833**
semnături; Șoldănești - 112 file - 4011 semnături; Telenești - 476 file - 18939
semnături; Rezina - 100 file - 4045 semnături; Ungheni - 485 file - 18901 semnături;
Nisporeni - 331 file - 10703 semnături; Călărași - 479 liste - 14346 semnături;
Hîncești - 531 liste - 19688 semnături; Leova - 130 liste - 4329 semnături; Cimișlia
- 152 liste - 5685 semnături; Basarabeasca - 43 liste - 1692 semnături; Cahul - 496
liste - 16633 semnături; Cantemir - 105 liste - 3839 semnături; Căușeni - 329 liste -
11049 semnături; Ștefan-Vodă - 292 liste - 10144 semnături; **Ialoveni - 20108**
semnături; Strășeni - 454 liste - 17286 semnături; Anenii Noi - 15525 semnături;
Criuleni - 587 liste - 18372 semnături; Dubăsari - 73 liste - 3057 semnături; UTA
Găgăuzia - 233 liste - 7566 semnături; **mun. Chișinău - 42362 semnături**;

- conform procesului-verbal nr. 2 se atestă că au fost colectate următoarele
semnături Briceni - 112 file - 3623 semnături; Ocnita - 89 file - 3310 semnături;
Edinet - 46 file - 1477 semnături; Dondușeni - 151 file - 4645 semnături; Rîșcani -
144 file - 4566 semnături; Glodeni - 184 file - 6166 semnături; **Bălți - 650 file -**
24283 semnături; Fălești - 390 liste - 14166 semnături; Sîngerei - 392 file - 11636
semnături; Soroca - 472 file - 15712 semnături; Drochia - 315 liste - 10230
semnături; Florești - 429 file - 15492 semnături; **Orhei - 541 liste - 21822**
semnături; Șoldănești - 112 file - 4032 semnături; Telenești - 476 file - 18941
semnături; Rezina - 100 file - 4053 semnături; Ungheni - 485 file - 18901 semnături;
Nisporeni - 332 file - 10656 semnături; Călărași - 482 liste - 14309 semnături;
Hîncești - 529 liste - 19583 semnături; Leova - 130 liste - 4338 semnături; Cimișlia
- 153 liste - 5774 semnături; Basarabeasca - 39 liste - 1542 semnături; Cahul - 505
liste - 16619 semnături; Cantemir - 109 liste - 3839 semnături; Căușeni - 326 liste -
10919 semnături; Ștefan-Vodă - 300 liste - 10234 semnături; **Ialoveni - 20123**
semnături; Strășeni - 450 liste - 17158 semnături; Anenii Noi - 15405 semnături;
Criuleni - 585 liste - 18444 semnături; Dubăsari - 73 liste - 3057 semnături; UTA
Găgăuzia - 228 liste - 7570 semnături; **mun. Chișinău - 41918 semnături**;

- procesul-verbal nr. 3 denotă că au fost colectate următoarele semnături:
Briceni - 112 file - 3626 semnături; Ocnita - 89 file - 3310 semnături; Edineț - 46 file
1479 semnături; Dondușeni - 152 file - 4664 semnături; Rîșcani - 144 file - 4568
semnături; Glodeni - 152 file - 6205 semnături; **Bălți - 650 file - 24248 semnături**;
Fălești 390 liste - 14166 semnături; Sîngerei - 353 file - 10793 semnături; Soroca - 479
file - 15611 semnături; Drochia - 316 liste - 10104 semnături; Florești - 420 file -
15634 semnături; **Orhei - 541 liste - 21783 semnături**; Șoldănești - 112 file - 4038
semnături; Telenești - 476 file - 18939 semnături; Rezina - 100 file - 4045 semnături;
Ungheni - 485 file - 18901 semnături; Nisporeni - 331 file - 10676 semnături;
Călărași - 482 liste - 14354 semnături; Hîncești - 529 liste - 19657 semnături; Leova

- 130 liste - 4332 semnături; Cimișlia - 152 liste - 5825 semnături; Basarabeasca - 39 liste - 1542 semnături; Cahul - 424 liste - 16862 semnături; Cantemir - 108 liste - 3839 semnături; Căușeni - 328 liste - 10894 semnături; Ștefan-Vodă - 296 liste - 10259 semnături; **Ialoveni - 20079 semnături**; Strășeni - 447 liste - 17034 semnături; Anenii Noi - 514 liste - 15557 semnături; Criuleni - 584 liste - 18289 semnături; Dubăsari - 73 liste - 3059 semnături; UTA Găgăuzia - 226 liste - 7484 semnături; **mun. Chișinău - 42454 semnături**;

- procesul-verbal nr. 4 relevă că au fost colectate următoarele semnături: Briceni - 112 file - 3627 semnături; Ocnita - 89 file - 3310 semnături; Edinet - 46 file - 1479 semnături; Dondușeni - 153 file - 4666 semnături; Rîșcani - 144 file - 4568 semnături; Glodeni - 185 file - 6203 semnături; **Bălți - 650 file - 24200 semnături**; Fălești - 390 liste - 14166 semnături; Sîngerei - 385 file - 11764 semnături; Soroca - 462 file - 15516 semnături; Drochia - 315 liste - 10215 semnături; Florești - 422 file - 15400 semnături; **Orhei - 541 liste - 21826 semnături**; Șoldănești - 111 file - 4028 semnături; Telenești - 476 file - 18934 semnături; Rezina - 100 file - 4062 semnături; Ungheni - 485 file - 18901 semnături; Nisporeni - 282 file - 10762 semnături; Călărași - 479 liste - 14340 semnături; Hîncești - 529 liste - 19710 semnături; Leova - 130 liste - 4330 semnături; Cimișlia - 153 liste - 5774 semnături; Basarabeasca - 41 liste - 1650 semnături; Cahul - 495 liste - 16573 semnături; Cantemir - 107 liste - 3839 semnături; Căușeni - 328 liste - 10917 semnături; Ștefan-Vodă - 296 liste - 10292 semnături; **Ialoveni - 20050 semnături**; Strășeni - 454 liste - 17275 semnături; Anenii Noi - 15497 semnături; Criuleni - 585 liste - 18401 semnături; Dubăsari - 73 liste - 3057 semnături; UTA Găgăuzia - 225 liste - 7492 semnături; **mun. Chișinău - 42415 semnături**.

Colegiul decelează că Comisia Electorală Centrală a invocat ca temei de respingere a propunerii de efectuare a referendumului republican pentru revizuirea Constituției Republicii Moldova, faptul că listele de subscripție prezentate de grupul de inițiativă nu conțin numărul minim de 20 mii semnături necesar pentru fiecare din cele minim 18 unități administrativ-teritoriale de nivelul al doilea și nu întrunesc cerințele de validitate în condițiile art. 141 alin.(1) lit. a) din Constituția Republicii Moldova.

În contextul dat, Colegiul apreciază ca fiind întemeiate argumentele recurentului, iar hotărîrea instanței de fond ca o tratare eronată a legislației la acest capitol, fapt corect indicat de către Comisia Electorală Centrală în recursul declarat.

Astfel, conform art. 141 alin.(1) lit.a) al Constituției a RM, reiterat și supra, revizuirea Constituției poate fi inițiată de un număr de cel puțin 200000 de cetățeni ai Republicii Moldova cu drept de vot. Cetățenii care inițiază revizuirea Constituției trebuie să provină din cel puțin jumătate din unitățile administrativ-teritoriale de nivelul doi, iar în fiecare din ele trebuie să fie înregistrate cel puțin 20000 de semnături în sprijinul acestei inițiative.

Colegiul reține, din contextul normei precitate, rezultă că pentru inițierea unui referendum de revizuire a Constituției sînt necesare două condiții esențiale indispensabile și anume:

a) un număr de cel puțin 200000 de cetățeni ai Republicii Moldova cu drept de

vot care sprijină inițiativa de revizuire prin aplicarea semnăturii într-o listă de subscripție și

- b) cetățenii care participă la inițiativa de revizuire a Constituției trebuie să provină din cel puțin jumătate din unitățile administrative-teritoriale de nivelul doi, iar în fiecare din ele trebuie să fie înregistrate cel puțin 20000 de semnături.

Colegiul decelează că condițiile menționate supra urmează a fi întrunite cumulativ, adică nerespectarea uneia dintre acestea atrage lipsa valabilității procedurii de inițiere a referendumului.

După cum s-a indicat, conform proceselor verbale privind totalizarea rezultatelor colectării semnăturilor susținătorilor referendumului republican constituțional, a fost colectat un număr cu mult mai mare de semnături decât cel necesar inițierii unui referendum de revizuire a Constituției și anume peste 400000 de semnături, fiind necesare doar 200000 de semnături.

Totodată, s-a constatat că, cea de a doua condiție necesară de a fi întrunită pentru inițierea unui referendum de revizuire a Constituției nu a fost îndeplinită.

Conform art.1 al Legii privind organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova nr. 764-XV din 27.12.2001, organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova și stabilirea cadrului juridic pentru satele (comunele), sectoarele și orașele (municipiile) și unitățile administrativ-teritoriale se efectuează potrivit art.110 și 111 din Constituția Republicii Moldova și se realizează în conformitate cu necesitățile economice, sociale și culturale, cu respectarea tradițiilor istorice, în scopul asigurării unui nivel adecvat de dezvoltare tuturor localităților rurale și urbane.

Conform art. 4 al Legii privind organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova nr. 764-XV din 27.12.2001, teritoriul Republicii Moldova este organizat, sub aspect administrativ, în unități administrativ-teritoriale: raioane, orașe și sate. Statutul satului (comunei), sectorului, orașului (municipiului) se elaborează în baza statutului-cadru, aprobat de Parlament, și se aprobă de consiliul local. Statutul special de autonomie al localităților din stînga Nistrului și al unor localități din sudul țării se stabilește prin legi organice, potrivit art.111 din Constituția Republicii Moldova. Organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova se efectuează pe două niveluri: satele (comunele), sectoarele și orașele (municipiile) constituie nivelul întâi, raioanele, municipiul Chișinău și municipiul Bălți constituie nivelul al doilea.

Din anexele la Legea menționată supra rezultă că Republica Moldova, sub aspect administrativ teritorial, este organizată în unități administrative de nivelul doi după cum urmează: 32 raioane, 2 municipii și UTA Gagauzia.

Conform prevederilor constituționale, semnăturile pentru susținerea referendumului constituțional urmau a fi colectate din jumătate din numărul de unități administrative de nivelul doi specificate mai sus.

Din materialele cauzei, procesele verbale de colectare a semnăturilor rezultă că semnăturile au fost colectate din 34 unități administrative de nivelul doi, dar numai în 4 (patru) din aceste unități a fost colectat numărul minim necesar prevăzut de

Legea Supremă.

Astfel, deoarece doar în 4 (patru) unități administrativ teritoriale de nivelul doi au fost colectate cel puțin câte 20000 de semnături și anume: în mun. Chișinău, mun. Bălți, raionul Orhei și Ialoveni, pe când numărul total al unităților administrativ teritoriale din care urmau a fi colectate minim a câte 20000 de semnături urma a fi de jumătate din numărul unităților teritoriale de nivelul doi din țară, Comisia Electorală Centrală corect a respins propunerea de inițiere a referendumului republican pentru revizuirea Constituției.

În contextul dat, Colegiul reține că obligativitatea respectării tuturor condițiilor de inițiere a revizuirii Constituției a fost specificată și de Curtea Constituțională în avizul nr. 2 din 10.11.2015 asupra inițiativei civice de revizuire a art. 60, 70, 78, 89 din Constituția Republicii Moldova prin referendum republican, conform căruia în pct. 18 al avizului s-a precizat că în cazul referendumului constituțional decizional este necesară întrunirea cumulativă a condițiilor de valabilitate inerente revizuirii Constituției și a celor de validare a referendumului.

În contextul dat, nu poate fi reținută afirmația reclamantului, precum că pentru inițierea referendumului s-a solicitat prezentarea unui număr mai mare de semnături comparativ cu numărul minim de alegători ce trebuie să participe pentru validarea rezultatelor acestui referendum.

Tot aici, Colegiul menționează că, necesitatea întrunirii unui cumul de condiții nu este una excesivă, abuzivă sau instituită în vederea restricționării drepturilor garantate, ci este o necesitate pentru a garanta stabilitatea constituțională.

În jurisprudența sa, Avizul nr. 1 din 22.09.2014 asupra inițiativei de revizuire a articolelor 78, 85, 89, 91 și 135 din Constituția Republicii Moldova prin referendum republican, Curtea Constituțională a indicat că „...Constituția este legea fundamentală, care reglementează forma de organizare politică și juridică a statului. De esența unei Constituții este stabilitatea sa în timp, ea trebuind să fie redactată astfel încât să reprezinte un sistem de referință pentru viața politică și juridică a unei comunități umane o perioadă cât mai lungă de timp.

În acest scop, în legile fundamentale sunt inserate diverse modalități tehnice de protecție a stabilității Constituției, prin asigurarea unui anumit grad de **rigiditate** a Constituției. Aceasta este o caracteristică fundamentală a tuturor constituțiilor scrise (spre deosebire de legile ordinare), care conțin prevederi ce permit propria revizuire. În aproape toate statele revizuirea Constituției este mult mai dificilă decât a legislației obișnuite și, de obicei, necesită fie o majoritate calificată parlamentară, decizii multiple, un calendar și intervale speciale de timp sau o combinație a acestor factori [a se vedea Raportul privind amendamentele constituționale (CDL-AD(2010)001 din 19 ianuarie 2010), Comisia Europeană pentru Democrație prin Drept, în continuare – *Comisia de la Veneția*].

Rigiditatea constituțională constituie un important corolar al supremației Legii fundamentale. Rigiditatea Constituției este o garanție pentru stabilitatea ei, de aceasta din urmă depinzând, în bună măsură, și stabilitatea întregului sistem normativ al statului, certitudinea și predictibilitatea conduitelor umane fiind necesare pentru siguranța juridică (și nu numai) a membrilor comunității.

În același sens, în Raportul privind amendamentele constituționale (CDL-AD(2010)001 din 19 ianuarie 2010), Comisia de la Veneția menționează următoarele:

“Existența unor **proceduri rigide** pentru revizuirea Constituției este un principiu important al constituționalismului democratic, care încurajează stabilitatea politică, eficiența, legitimitatea, calitatea procesului decizional, precum și protecția drepturilor și intereselor non-majorității. [...]

Protecția Constituției Republicii Moldova se exprimă atât în limitele revizuirii prevăzute de articolul 142 din Constituție, cât și în rigiditatea procedurilor prevăzute pentru adoptarea revizuirii.

Curtea Constituțională reține că anterior s-a pronunțat în problema revizuirii Constituției. În acest context, în Hotărârea nr.57 din 3 noiembrie 1999 privind interpretarea art.75, art.141 și 143 din Constituție, Curtea a menționat:

“3. În opinia Curții Constituționale, revizuirea Constituției constă în modificarea acesteia prin reformularea, abrogarea anumitor norme sau prin adăugarea unui text nou.”

În ceea ce privește garanțiile de protecție a Constituției Republicii Moldova, în aceeași Hotărâre nr.57 din 3 noiembrie 1999, Curtea Constituțională a statuat că:

“În calitatea sa de așezământ scris și sistematic, de lege supremă în sistemul juridic normativ, Constituția Republicii Moldova este relativ **rigidă**, în sensul că ea admite revizuirea, dar numai pentru un **sistem tehnic prestabilit vizând inițiativa de revizuire (art.141), limitele revizuirii (art.142) și procedura acesteia (art.143).**”

Curtea reține că procedura de revizuire a Legii Supreme este expres reglementată doar în Titlul VI din Constituție. Articolul 141 prevede expres cine poate iniția revizuirea Constituției. Art.142 prevede limitele revizuirii. Art.143 din Constituție prevede modul de adoptare a unei legi constituționale.

Prin urmare, pentru a fi constituțională, orice revizuire a Constituției, indiferent de motivele invocate și de procedeul utilizat, trebuie să **se încadreze în ordinea constituțională existentă și să respecte procedura prevăzută de Titlul VI din Legea Supremă.**”

Din cele menționate rezultă că procedura revizuirii Constituției este una specială și față de aceasta sunt înaintate cerințe specifice, uneori multiple și de durată, care însă urmează a fi urmate întocmai.

Comisia Electorală Centrală prin hotărârea nr.4608 din 30.03.2016 a respectat **procedura prevăzută de Titlul VI din Legea Supremă**, asigurând astfel stabilitatea Constituțională.

Colegiul reține că, instanța de fond la adoptarea hotărârii și-a depășit competențele atribuite prin lege interpretând în felul său prevederile Constituției.

La acest capitol, Colegiul reiterează prevederile art.43, 44 ale Legii privind actele legislative nr. 780-XV din 27.12.2001.

Conform art.43 al Legii privind actele legislative nr. 780-XV din 27.12.2001, interpretarea oficială a Constituției și a legilor constituționale ține de competența

exclusivă a Curții Constituționale. Interpretarea oficială a actelor legislative altele decît cele de la alin.(1) ține de competența exclusivă a Parlamentului.

Conform art.44 al Legii privind actele legislative nr. 780-XV din 27.12.2001, Constituția și legile constituționale sînt interpretate prin hotărîri adoptate de Curtea Constituțională cu votul a cel puțin 4 judecători. Actele legislative altele decît cele de la alin.(1) sînt interpretate de Parlament prin acte legislative de aceeași forță sau de o forță juridică superioară.

Prevederile legale citate supra statuează expres organele abilitate de a interpreta Constituția Republicii Moldova și instanțele de judecată în reglementările date nu se regăsesc.

Colegiul constată că instanța de fond, acordînd prioritate argumentelor reclamantului a admis o abatere de la legea materială care prevede exhaustiv organele ce au competența de a interpreta Constituția, subrogîndu-le astfel în exercitarea împuternicirilor sale.

În același timp, instanța de judecată a aplicat extensiv legea materială care stabilește competența sa.

În acest context, Colegiul menționează prevederile Legii privind organizarea judecătorească, care la art.4 stabilește sarcinile instanțelor judecătorești și anume: instanțele judecătorești îndeplinesc justiția în scopul apărării și realizării drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor și ale asociațiilor acestora, ale întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor. Instanțele judecătorești judecă toate cauzele privind raporturile juridice civile, de contencios administrativ, contravenționale și penale, precum și orice alte cauze pentru care legea nu stabilește o altă competență.

Din textul Legii privind organizarea judecătorească rezultă că instanța de judecată nu dispune de potențialitatea de interpretare a Constituției și deci, în speță, instanța de judecată și-a atribuit competențe improprii.

Din considerentele expuse, Colegiul se limitează doar la constatarea depășirii de către instanța de fond a atribuțiilor sale, fără a aduce critică interpretărilor expuse în hotărîre a normelor Constituției pentru a nu admite subrogarea organelor competente expres prevăzute de lege în exercitarea abilităților sale.

Tot aici, Colegiul menționează că, instanța de fond nejustificat a indicat în hotărîrea adoptată faptul interpretării Legii Supreme de către Comisia Electorală Centrală. Ori, la adoptarea hotărîrii reclamantul s-a condus de prevederile Constituției, aplicîndu-le întocmai și în corelație cu jurisprudența Curții Constituționale.

Astfel, Comisia Electorală Centrală, în hotărîrea nr.4608 din 30.03.2016, nu a interpretat Constituția, ci dimpotrivă a urmat textul acesteia și dispozițiile Curții Constituționale cuprinse în decizia din 18 iulie 2008 în care Curtea a statuat că „lit.a) alin.(1) art.141 din Constituție nu conține ambiguități, imprecizii sau neclarități, voința legiuitorului fiind expresă.

Este de menționat că instanța de fond la judecarea pricinii a aplicat o lege fără valoare juridică și anume Legea privind organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova nr. 191-XIV din 12.11.98 (*în vigoare 30.12.1998*), dar care a

fost abrogată prin Legea R.Moldova nr.764-XV din 27.12.2001, fapt inadmisibil în înfăptuirea justiției.

Ori, art.46 al Legii privind actele legislative nr. 780-XV din 27.12.2001, expres statuează că actul legislativ produce efecte numai în timpul cât este în vigoare și nu poate fi retroactiv sau ultraactiv. Iar, art.47 alin.(1) lit.a) al aceleiași Legi, prevede că acțiunea actului legislativ încetează dacă acesta este abrogat.

Deci, instanța de fond, nu a aplicat prevederile legale în vigoare așa după cum sugerează art. art. 46, 47 ale Legii privind actele legislative nr. 780-XV din 27.12.2001, dar norme materiale abrogate, fără valoare juridică, și respectiv inaplicabile speței.

Argumentul Comisiei Electorale Centrale privind depășirea împuternicirilor de către instanța de fond în partea ce ține de obligarea Comisiei Electorale Centrale de a emite actul administrativ privind inițierea referendumului, Colegiul îl consideră întemeiat, din următoarele considerente.

Conform art.25 alin.(1) lit.b) al Legii contenciosului administrativ, judecând acțiunea, instanța de contencios administrativ admite acțiunea și anulează, în tot sau în parte, actul administrativ sau obligă pârîtul să emită actul administrativ.

Colegiul reține că în hotărîrea sa, Comisia Electorală Centrală a indicat doar la faptul verificării cantitative a listelor de subscripție și depistarea neîndeplinirii cumulative a condițiilor expres prevăzute în Constituția Republicii Moldova referitor la numărul minim de semnături necesar inițierii referendumului constituțional, fără a se menționa despre verificarea autenticității semnăturilor colectate.

Acest fapt, nu a fost stabilit nici în ședința instanței de fond și anume nu s-a constatat dacă Comisia Electorală Centrală a supus verificării semnăturile din punct de vedere a autenticității acestora din listele de subscripție prezentate de către Grupul de inițiativă.

Respectiv, instanța de fond nu era în drept de a obliga Comisia Electorală Centrală să emită un act anume în timp ce nu au fost îndeplinite toate procedurile legale privind verificarea listelor de subscripție, inclusiv autenticitatea acestora, conform art.157 alin.(2) Cod Electoral.

Ca rezultat, Colegiul precizează că hotărîrea nr.4608 din 30 martie 2016 a Comisiei Electorale Centrale a fost adoptată cu respectarea cadrului legal aplicabil speței în raport cu circumstanțele pricinii, iar careva încălcări care ar duce la anularea acesteia nu au fost stabilite.

Din considerentele menționate și avînd în vedere faptul că hotărîrea instanței de fond a fost adoptată contrar normelor de drept material și circumstanțelor de fapt, iar argumentele invocate de recurent sînt întemeiate, Colegiul civil, comercial și de contencios administrativ lărgit al Curții Supreme de Justiție ajunge la concluzia de a admite recursul, de a casa hotărîrea primei instanțe, cu pronunțarea unei noi hotărîri de respingere a cererii de chemare în judecată depusă de Grupul de inițiativă pentru desfășurarea referendumului republican constituțional.

În conformitate cu prevederile art. 444, art. 445 alin. (1) lit. b) și alin. (3) Cod de procedură civilă, Colegiul civil, comercial și de contencios administrativ lărgit al Curții Supreme de Justiție,

d e c i d e:

Se admite recursul declarat de Comisia Electorală Centrală.

Se casează hotărîrea din 14 aprilie 2016 a Curții de Apel Chișinău, adoptată în pricina civilă la cererea de chemare în judecată depusă, în procedura contenciosului administrativ, de Grupul de inițiativă pentru desfășurarea referendumului republican constituțional împotriva Comisiei Electorale Centrale privind anularea hotărîrii nr. 4608 din 30 martie 2016 a Comisiei Electorale Centrale „Cu privire la rezultatele verificării listelor de subscripție prezentate de grupul de inițiativă pentru desfășurarea referendumului republican constituțional”, obligarea Comisiei Electorale Centrale să adopte o hotărâre cu privire la inițierea referendumului republican constituțional și se pronunță o nouă hotărîre prin care:

-se respinge cererea de chemare în judecată depusă de Grupul de inițiativă pentru desfășurarea referendumului republican constituțional împotriva Comisiei Electorale Centrale privind anularea hotărîrii nr. 4608 din 30 martie 2016 a Comisiei Electorale Centrale „Cu privire la rezultatele verificării listelor de subscripție prezentate de grupul de inițiativă pentru desfășurarea referendumului republican constituțional”, obligarea Comisiei Electorale Centrale să adopte o hotărâre cu privire la inițierea referendumului republican constituțional.

Decizia este irevocabilă.

Președintele ședinței

Tatiana Vieru

Judecători:

Valentina Clevadî

Tamara Chișca-Doneva

Iurie Bejenaru

Oleg Sternioală